

FAKTORI PROIZVODNJE

1. OPŠTI FAKTORI PROIZVODNJE

1.1 STANOVNIŠTVO

Čovek i njegov rad temeljni su činilac svih ljudskih aktivnosti. Ljudi su osnovni subjekt proizvodnje. Pored uloge proizvođača, ljudi se istovremeno pojavljuju i u ulozi potrošača. Stvorena materijalna dobra služe svrsi podmirjenja individualnih i društvenih potreba ljudi, što znači da ljudi predstavljaju i osnovu i cilj ekonomske aktivnosti u društvu.

Postoji visok stepen korelacije između broja i strukture stanovništva s jedne strane, i razvijenosti privrede, s druge. U tom smislu, zemlje i putem određene demografske politike nastoje ostvariti određeni stepen privredne razvijenosti. Tako, pored prirodnog priraštaja, i migracije mogu doprineti značajnom porastu stanovništva, bilo da su u pitanju pojedini kontinenti ili zemlje. Pod uticajem kapitalističkog društvenog i ekonomskog sistema nastale su velike neravnomernosti u privrednom razvitku pojedinih oblasti. Ove razlike su prourokovala intenzivnija migraciona kretanja između ekonomski zaostalih i privredno razvijenih krajeva. Tako je pojava nezaposlenosti u industrijski razvijenijim zemljama Evrope u XIX veku i povećanje neravnomernosti u razvitku, kao i geografskom razmeštaju proizvodnje uticala na ekonomske migracije stanovništva iz evropskih zemalja u prekookeanske zemlje, naročito u Severnu i Južnu Ameriku i Australiju.

Broj stanovnika jedne zemlje predstavlja njen osnovni proizvodni potencijal. Veći broj stanovnika podrazumeva i veći broj ljudi uključen u stvaranje društvenog proizvoda, a to omogućuje i veću društvenu proizvodnju. Sa druge strane, ovaj veći broj stanovnika iziskuje i veću količinu proizvoda radi zadovoljavanja potreba. Činjenica da se velikim brojem proizvođača može stvoriti velika proizvodnja ne znači bogatstvo i izobilje. Prvenstveno se radi o zemljama sa izrazito preovlađujućem poljoprivrednim stanovništvom i primenom ekstenzivnog vida poljoprivredne proizvodnje.

Pored broja stanovnika jedne zemlje, treba uzeti u obzir i njenu gustinu naseljenosti, tj. broj stanovnika na jednom kvadratnom kilometru površine. U zemljama sa velikom gustinom naseljenosti potrebno je uključiti veliki broj ljudi u proces proizvodnje. To zahteva razvijenu industriju, ili, pak, ako je u pitanju pretežno agrarna zemlja, prelazak na kapitalno intenzivnu poljoprivrednu proizvodnju. Naime, samo ovaj tip agrarne proizvodnje može u pomenutim uslovima da obezbedi podmirjenje potreba stanovništva, imajući u vidu limitiranost poljoprivrednog zemljišta i ishranu većeg broja stanovnika.

Kada posmatramo značaj stanovništva u društvenoj proizvodnji, ne treba izgubiti iz vida činjenicu da u ovoj proizvodnji učestvuje samo radno aktivni deo stanovništva, dok u potrošnji proizvedenih vrednosti učestvuje celokupno stanovništvo jedne zemlje. Aktivno stanovništvo je kreator društvenog proizvoda i nacionalnog dohotka, dok neaktivno stanovništvo učestvuje u potrošnji ovih vrednosti, bez doprinosa u njihovom stvaranju. Zbog toga je obim društvene proizvodnje uslovljen učešćem aktivnog stanovništva u ukupnom stanovništvu. Ukoliko naveden element zauzima povoljno mesto, tada je stanovništvo izuzetno značajan faktor visoke proizvodnje. Zemlje poput Hongkonga, Singapura, ali i mnogih zemalja Zapadne Evrope u mogućnosti su da proizvode mnogo više dobara od zemalja koje imaju i po nekoliko puta više stanovnika. Struktura ekonomski aktivnog stanovništva uslovljena je, pre svega, stepenom razvoja

produktivnih snaga društva, naročito u industriji i poljoprivredi. Na strukturu ekonomski aktivnog stanovništva utiču i prirodni uslovi, tj. prirodna bogatstva koja znače materijalnu bazu za ekonomski razvoj. Odnos između poljoprivrednog i nepoljoprivrednog stanovništva zavisi od broja

zaposlenih u sekundarnim i tercijarnim delatnostima. U ekonomski nedovoljno razvijenim zemljama, poljoprivredno stanovništvo preovlađuje nad nepoljoprivrednim, dok je u ekonomski razvijenim zemljama dominantan udeo nepoljoprivrednog stanovništva.

Pored analize radno aktivnog stanovništva, neophodno je sprovesti i analize strukture stanovništva i po nekim drugim kriterijumima, kao što su pol, starost, obrazovanje i slično. Svrha ovakvih analiza jeste uvid u doprinos pojedinih populacionih grupa društvenoj reprodukciji, ali i njihov položaj u njoj. Paralelno sa opštim društvenim i privrednim razvojem povećava se broj stanovnika uključenih u proces proizvodnje, ali se i podiže starosna granica, jer savremeni tehnološki procesi zahtevaju više kvalifikacija. Stručno znanje se javlja kao specifični kapital čiji se deficit pokriva odgovarajućom imigracionom politikom zemlje. U početnom periodu razvoja struktura tražnje za radnom snagom je takva da ne iziskuje masovnu primenu radne snage sa najvišim kvalifikacijama, ali se u kasnijim periodima razvoja visoko obrazovana radna snaga nameće kao nužnost.

Na osnovu navedenog možemo zaključiti da ukupan broj stanovnika zemlje ili regiona pokazuje koliki je radni potencijal, starosna struktura pokazuje koliko je broj radno sposobnih, a stručni nivo predstavlja realnu sliku o stvarno raspoloživom potencijalu.

1.2 PRIRODNO BOGATSTVO

U prirodna bogatstva jedne zemlje ubrajamo šume, obradivo zemljište, energetske izvore, mineralne izvore, klimatske uslove, biljni i životinjski svet, stabilnost tla. Ono uključuje celu prirodu koju je čovek u mogućnosti da eksploatiše radi održanja i povećanja društvene proizvodnje. Čovek svojim radom aktivno deluje na prirodu koristeći je radi stvaranja upotrebnih vrednosti kojima podmiruje svoje raznovrsne potrebe. Dakle, proizvodnjom se određeni oblici prirodnog bogatstva transformišu u ekonomska dobra, dok se drugi vidovi koriste neposredno, kao slobodna dobra. Prirodno bogatstvo vrši snažan uticaj kako na proizvodnju, tako i na životni standard stanovništva. Ono je vežan činilac formiranja potreba ljudi i razvoja društva.

Čovek je zavisn od prirode, ali je sa razvojem ljudskog društva ova zavisnost u izvesnoj meri smanjena. Tako je sa razvojem nauke i tehnike i njihovom primenom, dobijen širok asortiman veštačkih materijala koja u potpunosti zamenjuju prirodna.

Prirodno bogatstvo je temeljna pretpostavka bilo kakve proizvodnje. Uloga prirodnog bogatstva u društvenoj proizvodnji je određena nizom faktora, među kojima su najznačajniji: kvalitet i kvantitet samih resursa, njihov razmeštaj, kao i dostignuti stepen razvoja proizvodnih snaga. Kvantitativni i kvalitativni odnosi među pojedinim resursima mogu se menjati zavisno od stepena istraženosti teritorije. Ali, kada su ovi odnosi utvrđeni, onda eksploatacija pojedinih prirodnih bogatstava zavisi od dostignutog stepena razvoja proizvodnih snaga, komplementarnosti resursa i njihovog razmeštaja.

Raspoloživi resursi jedne zemlje ne moraju, istovremeno, biti i pokazatelj adekvatne joj proizvodnje. Zemlje, sredine i društva koja ne raspolažu sa odgovarajućim prirodnim bogatstvom najčešće nisu u mogućnosti da ostvare veću proizvodnju, pa je u većini takvih sredina proizvodnja nedovoljna. Treba naglasiti kako imamo dosta i primera gde nedostatak prirodnog bogatstva nije obavezno vodio i nedovoljnosti proizvodnje. Zemlje poput Japana, Tajvana, Hongkonga, Singapura, Švajcarske, Belgije i dr. nemaju velika prirodna bogatstva. Ali te zemlje su dostigle neslućene proizvodne sposobnosti. Nedostatnost prirodnih resursa rešava se putem uvoza, tj. kupovinom od onih koji raspolažu s većim količinama od onih koje su im samim potrebne. Ovaj uvoz se prekriva

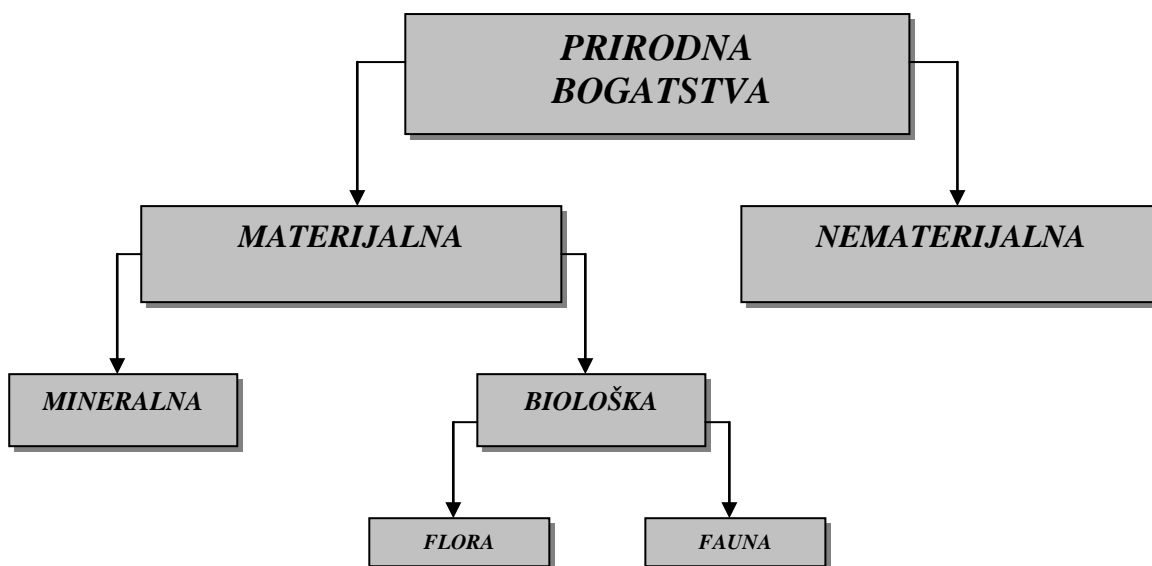
izvozom gotovih proizvoda visokog stepena obrade. Treba naglasiti kako nisu retki ni primjeri gde zemlje sa relativno velikim prirodnim bogatstvom imaju nedovoljnu proizvodnju, a samim tim i relativno veliko siromaštvo. Takve su, primera radi zemlje poput: Tanzanije, Nigerije, Ugande, Indonezije, Burme, Indije, Rusije, Iraka. Naime, u uslovima izobilja prirodnog bogatstva i

darežljivosti prirode, obično nije bilo stimulansa za brži napredak društva. Društveni progres je bio najbrži tamo gde priroda nije bila ni suviše darežljiva ni suviše škrt. Takvi su uslovi podstacali čoveka na delatnost, pružajući mu mogućnost da svoje zamisli ostvari u praksi, menjajući prirodu i samog sebe.

Prirodno bogatstvo nema podjednak značaj na svim nivoima ekonomskog razvoja. Mnogo veći značaj ima u privredama koje karakteriše niži nivo razvijenosti proizvodnih snaga, koje su pretežnije upućene na lako dostupne biološke i druge resurse. Svaki viši stepen razvoja utiče na uključivanje sve većeg broja izvora u eksploataciju i sve kompleksnije iskorišćavanje sirovina. Na višim stepenima razvoja ova zavisnost od prirodnih uslova slabi, s obzirom na sve izražajnije delovanje tehničkog progressa koji utiče na supstituciju prirodnih sirovina materijalima koji su prošli kroz određene faze prerade.

Osnovna podela prirodnog bogatstva jeste na materijalno i nematerijalno. Materijalno prirodno bogatstvo uključuje sva materijalna dobra koja se nalaze na zemljinoj površini, utrobi zemlje i u vodi. Nematerijalna prirodna bogatstva se odnose na klimatske prilike koje povoljno ili nepovoljno utiču na korišćenje materijalnih prirodnih bogatstava.

Materijalna bogatstva se dalje dele na biološka i mineralna. U biološka bogatstva se ubrajaju flora i fauna, a osnovna karakteristika ovih bogatstava jeste njihova sposobnost obnavljanja, odnosno uvećanja. Mineralna bogatstva obuhvataju minerale sa površine zemlje ili iz njene utrobe. Za razliku od bioloških bogatstava, koja su svojoj osnovi obnovljiva, mineralna bogatstva karakteriše neobnovljivost njihovih resursa, što postaje ozbiljan problem u procesu njihove eksploatacije.

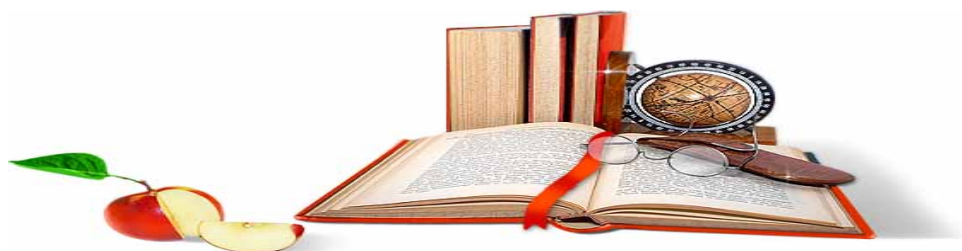
Slika br. 1 - Podela prirodnog bogatstva

Sa gledišta mogućnosti eksploatacije s obzirom na razvijenost proizvodnih snaga, prirodni resursi se mogu podeliti na: a) potencijalne, koji obuhvataju sve poznate resurse koji će se nekada moći koristiti; b) resurse koji se mogu koristiti u dogledno vreme, računajući sa određenim tempom razvoja tehnike i tehnologije; i c) resurse koji se mogu efektivno koristiti na datom nivou razvoja proizvodnih snaga.

**---- OSTATAK TEKSTA NIJE PRIKAZAN. CEO RAD MOŽETE PREUZETI
NA SAJTU WWW.MATURSKI.NET ----**

**[BESPLATNI GOTOVI SEMINARSKI, DIPLOMSKI I MATURSKI TEKST](http://WWW.SEMINARSKIRAD.ORG)
RAZMENA LINKOVA - RAZMENA RADOVA
RADOVI IZ SVIH OBLASTI, POWERPOINT PREZENTACIJE I DRUGI EDUKATIVNI MATERIJALI.**

**WWW.SEMINARSKIRAD.ORG
WWW.MAGISTARSKI.COM
WWW.MATURSKIRADOVI.NET**

NA NAŠIM SAJTOVIMA MOŽETE PRONAĆI SVE, BILO DA JE TO [SEMINARSKI](#), [DIPLOMSKI](#) ILI [MATURSKI](#) RAD, POWERPOINT PREZENTACIJA I DRUGI EDUKATIVNI MATERIJAL. ZA RAZLIKU OD OSTALIH MI VAM PRUŽAMO DA POGLEDATE SVAKI RAD, NJEGOV SADRŽAJ I PRVE TRI STRANE TAKO DA MOŽETE TAČNO DA ODABERETE ONO ŠTO VAM U POTPUNOSTI ODGOVARA. U BAZI SE NALAZE [GOTOVI SEMINARSKI, DIPLOMSKI I MATURSKI RADOVI](#) KOJE MOŽETE SKINUTI I UZ NJIHOVU POMOĆ NAPRAVITI JEDINSTVEN I UNIKATAN RAD. AKO U [BAZI](#) NE NAĐETE RAD KOJI VAM JE POTREBAN, U SVAKOM MOMENTU MOŽETE NARUČITI DA VAM SE IZRADI NOVI, UNIKATAN SEMINARSKI ILI NEKI DRUGI RAD RAD NA LINKU [IZRADA RADOVA](#). PITANJA I ODGOVORE MOŽETE

DOBITI NA NAŠEM [FORUMU](#) ILI NA maturskiradovi.net@gmail.com